

Közszolgálati Nemzetközi Képzési Központ

Külgazdasági kapcsolatok és az Európai Unió kereskedelempolitikája

Oktatási segédanyag

Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2013.

Tartalom

I. Bevezetés: az Európai Unió, mint globális szereplő	3
I.1. Az Unió világgazdasági súlya	4
I.2. Az Unió külkapcsolati hatáskörei és fejlődésük	4
II. Az Unión belüli és Unión kívüli kereskedelempolitika	8
II.1. A belső piac kialakulásának folyamata és a négy alapszabadság	9
II.1.1. Az áruk szabad mozgása	11
II.1.2. A szolgáltatások szabad mozgása	15
II.1.3. A munkavállalók - személyek szabad mozgása	16
II.1.4. A tőke szabad mozgása	16
II.2. A közös kereskedelempolitika	17
II.2.1. Alapvetések: a közös kereskedelempolitika tárgya, alapja, létrejötte, fejlődése, célja és ismérvei	17
II.2.2. A közös kereskedelempolitika eszközei	20
II.2.3. A döntéshozatal módja	23
III. Az Európai Unió külkapcsolatai	25
III.1. Az Unió által kötött nemzetközi megállapodások	25
III.2. Az Unió külkapcsolati rendszere	27
III.3. Az Unió multilaterális kapcsolatai	28
III.4. Az Unió bilaterális kapcsolatai	29
III.5. Egyéb kiemelt kapcsolatok	32
III.5.1. Amerikai Egyesült Államok (USA)	32
III.5.2. Oroszország	32
III.5.3. Kína	32
III.5.4. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Társulásának (ASEAN) országai	33
III.5.5. Japán	33
IV. Az „Európa 2020 stratégia” külgazdasági célkitűzései	33
Felhasznált irodalom és jogszabályok jegyzéke	36

I. Bevezetés: az Európai Unió, mint globális szereplő

Az Európai Unió (a továbbiakban: Unió) egyedülálló szervezet, akár jogi, akár társadalmi vagy politikai szempontok alapján vizsgáljuk.

Az Unió, amely sajátos, szupranacionális és kormányközi jegyeket egyaránt felmutató szervezet, mára **a világgazdaság és a világpolitika egyik központi szereplőjévé** vált. Hatásköreinek és tagállamai számának fokozatos növekedése eredményeként az alapító tagállamok eredeti célkitűzéseit messze meghaladó súlyra tett szert a világgazdaságban és a világpolitikában egyaránt.

Ezek mellett megállapítható, hogy **a globalizáció** térnyerése a konvencionális, tradicionális, konzervatív központosított nemzetállam szerepét kikezdte, az ügyek egyre nagyobb hányada túllépi a hagyományos állami-nemzetállami kereteket. Az Unió a globalizáció „ellenszereként” a tagállamokkal való összefogásra, a nemzeti szuverenitás tagállamokkal való együttes gyakorlására törekszik.

Az államok közötti integráció szükségszerűen **a nemzeti szuverenitás bizonyos fokú derogációjával** jár együtt, ami a tagállamok részéről bizonyos érdekek érvényesítésének a feladásában vagy korlátozásában nyilvánul meg. Az integráció azonban ennek ellentétéleként lehetőséget nyújt olyan döntési folyamatokban való részvételre, amelyre közép vagy kis államoknak egyébként nem lenne lehetőségük. Az Unió döntéshozatali eljárásaiban a nemzeti szuverenitás tagállamokkal való együttgyakorlásáról van szó.

Az Unió intézményeit egy állandó alkumechanizmus mozgatja, generálja, hisz a döntések háttérében, az azt előkészítő szakmai, szakpolitikai tevékenységben nem más a cél, mint olyan közös érdeklatformot létrehozni és megvalósítani, amely minden tagállamnak – még ha kompromisszumok árán is, de – megfelel.

Az Unió az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) létrehozó Római Szerződés aláírásától (1957.) napjainkig igen **sokszínű külgazdasági, külpolitikai kapcsolatrendszer** alakított ki a világ országainak túlnyomó többségével. **Az Uniót társulási, partnerségi és együttműködési viszony fűzi a világ országainak több mint 90%-ához.**

I.1. Az Unió világgazdasági súlya

Több szempontból is **az Unió a világ első számú gazdasági szereplője**, a világ legjelentősebb kereskedelmi hatalma.

Az Unió rendelkezik a világon **a legnagyobb volumenű GDP**-vel, és világkereskedelmi súlyát tekintve is a legnagyobb részesedéssel rendelkezik a világkereskedelemben.

Az EU a késztermékek (árúk) és szolgáltatások **legjelentősebb exportőre a világon**, és több mint 100 ország legnagyobb importpiaca. Az Unió – miközben a világ lakosságának csak 7%-át teszi ki¹ – a **világpiaci export és import kb. 20%-át** bonyolítja le.² Az **árúk** világkereskedelmében az Unió a legnagyobb exportőr (az összes export 16,5%-a az Unióból származik) és importőr (17,4%), valamint a határon átnyúló **szolgáltatások** 26,3%-át adja az Unió.

Az Unió kiemelkedő szerepet játszik **a közvetlen külföldi befektetések** kihelyezésében és fogadásában is.

Az Unió a világ legnagyobb segélyezője. A fejlődő és az átalakuló gazdaságú országokat támogató ún. fejlesztési politika révén az Unió és tagállamai nyújtják **a hivatalosan regisztrált fejlesztési segélyek mintegy felét**, ami messze felülmúlja e területen az USA és Japán által együttesen nyújtott segélyek volumenét.

Az Uniónak a világkereskedelem minden számottevő nagyhatalmával, és hasonlóképpen a fejlődő országokkal is van gazdasági kapcsolata.

I.2. Az Unió külkapcsolati hatáskörei és fejlődésük

Az Unió külkapcsolati rendszerét az alábbi főbb uniós politikák és nemzetközi szerződéses viszonyok határozzák meg:

- közös kereskedelempolitika,
- közös kül- és biztonságpolitika,
- társulási megállapodások,
- fejlesztési együttműködési politika,

¹http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/European_population_compared_with_world_population (letöltve: 2013. 08.05-én)

²http://europa.eu/pol/comm/index_hu.htm (letöltve: 2013.08.05-én)

- gazdasági, pénzügyi és műszaki együttműködés,
- humanitárius segítségnyújtás,
- nemzetközi szervezetekben való részvétel.

Az Unió egy **fejlődési folyamat** hordozója, amely a külkapcsolati rendszere tekintetében is jól megfigyelhető. A fent említett uniós politikák ugyanis nem azonos időben jöttek létre, hanem az alapító- és azokat módosító szerződések (Szerződések), mint az Unió elsődleges jogforrásai alapján folyamatosan fejlődtek. E tekintetben fontos hangsúlyozni, hogy az Unió működése **a hatáskör-átruházás elvén** alapul, vagyis az Unió csak azokon a területeken járhat el, amelyre nézve a tagállamok hatáskört ruháztak át rá a Szerződésekben. A tagállamok pedig mindig csak akkor ruháztak át egy jogalkotási területet, mint új hatáskört az Unióra (illetve annak jogelődjére, az Európai Közösségekre), amikor elérkezettnek látták az időt arra, hogy – lemondva a nemzeti szintű jogalkotási szuverenitásról – közösen, uniós szinten döntsenek az adott hatáskör alá tartozó kérdésekben. Éppen ezért a Szerződésmódosítások során mindig központi szerepet kapott az a kérdés, hogy milyen területen ruháznak új hatásköröket a tagállamok az Unióra.

Az Unió külkapcsolatainak – a Szerződések fényében való – fejlődése tekintetében kiemelendő, hogy **az EGK-t létrehozó Római Szerződésben (1957.)** a tagállamok még csak a közös kereskedelempolitikára vonatkozó hatáskört ruházták át az Unióra, ezen kívül a szerződés jogalapot teremtett a társulási szerződések megkötésére, valamint a főbb nemzetközi szervezetekkel való együttműködésre és kapcsolattartásra is. A közös kül- és biztonságpolitikára vonatkozó – a tagállamok számára rendkívül érzékeny, a nemzeti szuverenitásuk egyik alappilléret jelentő – hatáskört, valamint a fejlesztési együttműködési politika és a közös vízumpolitika hatásköreit **az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződésben (1992.)** ruházták a tagállamok az Unióra, valamint – a megfelelő hatáskör-átruházás által – célkitűzésként határozták meg a gazdasági és monetáris unió létrehozását. Az **Amszterdami Szerződés (1997.)** jelentős eredménye, hogy lehetőséget teremtett a közös kereskedelempolitikának a szolgáltatások kereskedelmére, valamint a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő vonatkozásaira való kiterjesztésére³, továbbá megemlítendő, hogy az Amszterdami Szerződés önálló cím alatt szabályozta a közös kereskedelempolitikát. A **Lisszaboni Szerződés (2007.)** terjesztette ki teljes mértékben az Unió közös

³ Király Miklós (szerk.): Az Európai Közösség kereskedelmi joga, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004., 137. o.

kereskedelempolitikai hatáskörét a szolgáltatások kereskedelmére, valamint a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő vonatkozásaira, ezen kívül pedig megteremtette a humanitárius segítségnyújtásra vonatkozó Szerződésbeli jogalapot pedig.

Az egyre bővülő hatáskörök mellett a Szerződésekben kerülnek meghatározásra az egyes uniós politikákra, így az uniós kereskedelempolitikára és az Unió külkapcsolataira vonatkozó főbb **intézményi és döntéshozatali szabályok** is, amelyek szintén jelentős fejlődésen mentek keresztül a Római Szerződés óta. Az Unió külkapcsolatai terén a legújabb szerződés, a 2007. december 13-án aláírt és 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés is rendkívül jelentős változásokat vezetett be.

A **Lisszaboni Szerződés** által bevezetett, az Unió külkapcsolatait érintő főbb módosítások az alábbiak:

a) **Az Európai Közösségek jogutódja az Európai Unió (Unió) lett, az Uniót jogi személyiséggel ruházza fel.**

b) A Maastrichti Szerződéssel felállított három pillér megszüntetése a döntéshozatali eljárás, valamint az uniós jogi aktusok formáinak egységesítése révén (a döntéshozatali eljárás speciális szabályai miatt „rejtett pillér” marad a közös kül- és biztonságpolitika).

c) **Egyértelművé teszi az Unió hatásköreit** azáltal, hogy a tagállamok által az Unióra átruházott hatásköröket pontosan besorolja az uniós hatáskörök három típusa alá. Az Európai Unió működéséről szóló szerződésben (EUMSZ) kerül meghatározásra, hogy az Uniónak milyen típusú hatáskörei vannak, és az is, hogy ezen a hatáskör-típusok alá milyen konkrét uniós politikák tartoznak. (EUMSZ. 2–6. cikk)

A tagállamok által az Unióra ruházott minden egyes hatáskör az alábbi **három hatáskör-típus** egyike alá sorolható be:

1. kizárólagos uniós hatáskör,
2. az Unió és a tagállamok között megosztott hatáskör,
3. a tagállami intézkedéseket támogató, összehangoló, kiegészítő hatáskör.

A közös kereskedelempolitika – csakúgy, mint többek között a vámunió – a **kizárólagos uniós hatáskörök** közé tartozik. Ha egy meghatározott területen a Szerződések kizárólagos hatáskört ruháznak az Unióra, e területen **kizárólag az Unió alkothat és fogadhat el kötelező erejű jogi aktust**, a tagállamok pedig csak annyiban, amennyiben őket az Unió erre

felhatalmazza, vagy ha annak célja az Unió által elfogadott jogi aktusok végrehajtása.
[EUMSZ. 2. cikk (1) bekezdés]

A fejlesztési együttműködés és a humanitárius segítségnyújtás területén az Unió **a tagállamokkal megosztott hatáskörrel** rendelkezik egyes intézkedések megtételére és közös politika folytatására; e hatáskör gyakorlása azonban nem akadályozhatja meg a tagállamokat saját hatásköreik gyakorlásában. Vagyis ezeken a területeken mind az Unió, mind pedig a tagállamok eljárhatnak.

Hangsúlyozni kell, hogy – ahogyan az a hatáskör-átruházás elvéből egyenesen következik – minden olyan hatáskör, amit a tagállamok nem ruháztak az Unióra, **a tagállamok kizárólagos hatáskörében** marad. Az Unió külkapcsolatai vonatkozásában elsősorban a tagállamok harmadik államokkal való diplomáciai kapcsolatai hozható fel példaként.

Az Unió külpolitikai hatásköreinek elhatárolása kapcsán megemlítenéd, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően, különösen a Maastrichti Szerződéssel felállított pilléres berendezkedés következtében az uniós hatáskörök terjedelme, valamint a hatáskörökre vonatkozó jogalapok elhatárolása nem mindig volt egyértelmű. Emiatt pedig sokszor az sem volt egyértelmű, hogy az Unió (illetve annak jogelődje, az Európai Közösségek) vagy a tagállamok jogosultak-e fellépni, illetve uniós hatáskör esetén olykor kérdésként merült fel, hogy adott területen melyik uniós intézmény volt jogosult fellépni. Ilyen jellegű jogvita esetén az Európai Bíróság jogosult kötelező erejű döntést hozni. Az Unió külpolitikai hatáskörei gyakorlásának tekintetében kiemelendő az Európai Bíróság által meghatározott – és mind a napig alkalmazandó – ún. **AETR/ERTA-doktrína**⁴, mely szerint azokon a területeken, amelyeken a Szerződések valamilyen célt, feladatot, szakpolitikát határoznak meg, ezek eléréséhez szükséges nemzetközi jogi kötelezettségek vállalására az Uniónak abban az esetben is joga van, ha a Szerződések nem tartalmazzak erre kifejezett felhatalmazást. Ezt a **beleértett (implicit) külső hatáskörök elvének** nevezzük, melynek lényege tehát abban áll, hogy mindazokon a területeken, ahol a tagállamok hatáskört ruháztak az Unióra, az Unió egyszerre rendelkezik „belső” hatáskörrel, tehát a tagállamokra és azok jogalanyaira vonatkozó jogalkotási felhatalmazással, és „külső” hatáskörrel, azaz nemzetközi szerződéskötési képességet, illetve nemzetközi szervezetekben való fellépés jogával. Az elv kimondására azon gyakorlati szempont miatt volt szükség, mert az uniós jogalkotás

⁴ Az AERT/ERTA-doktrína és annak elnevezése az Európai Bíróság 22/70. sz., az Európai Közösségek Bizottsága kontra az Európai Közösségek Tanácsa ügyben 1971. március 31-én hozott ítéletén [EBHT 1971., 263. o.] alapul. A nevét a jogvita tárgyát képező nemzetközi megállapodás francia, illetve angol címének rövidítése után kapta (**A**ccord **e**uropéen sur les **t**ransports **r**outiers / **E**uropean **R**oad **T**ransport **A**greement).

érvényesülését nagymértékben veszélyeztetné, ha az Unió belső viszonylatban elfogadott jogi aktusai tekintetében a tagállamok megőriznék önálló külpolitikai hatásköreiket, és így a többi tagállamtól függetlenül járnának el.⁵

d) Intézményi változások:

- az Európai Tanács szerepének és hatáskörének a korábinál világosabb meghatározása,
- az **Európai Külügyi Szolgálat** felállítása,
- a Külügyek Tanácsa formációjának létrehozása a Tanácsban (a korábbi Általános és Külügyek Tanácsából), amelyet az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője elnököl,
- új tisztségek létrehozása:
 - Európai Tanács elnöke, aki – az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője hatáskörének sérelme nélkül – ellátja az Unió külső képviseletét a közös kül- és biztonságpolitikához tartozó ügyekben,
 - **az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője.**

e) Az Európai Bíróság joggyakorlatát a Lisszaboni Szerződés fokozottan veszi figyelembe és ezzel kapcsolatos tételeket rögzít:

- a nemzetközi jog köti az EU intézményeit,
- az Unió külső nemzetközi tevékenységének és belső tevékenységének összhangban kell állnia egymással.

II. Az Unión belüli és Unión kívüli kereskedelempolitika

Az alábbiakban először az uniós kereskedelempolitika alapjai kerülnek ismertetésre, és ezt követően kerülnek bemutatásra az Unió külgazdasági kapcsolatainak egyéb formái.

Az Unió tagállamai közötti kereskedelemre a belső piaci politika, míg az Uniónak az Unión kívüli országokkal (harmadik országokkal) folytatott kereskedelmére a közös kereskedelempolitika szabályai vonatkoznak.

⁵ Osztoivits András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 3., Complex Kiadó, Budapest, 2011., 2603. o.

II.1. A belső piac kialakulásának folyamata és a négy alapszabadság

Az Unióban már a legelső alapító szerződés, az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés (Montánuniós Szerződés, 1951.) aláírását követően megjelent azon gondolat, hogyan lehet fokozatos lépéseken keresztül a piacokat egységesíteni. A kimunkálás alapeleme az volt, hogy hogyan lehet olyan gazdasági környezetet létrehozni, aminek a hozadéka több, mintha külön-külön járnának el. Alapelvként jelent meg egy olyanfajta gazdasági együttműködés megvalósítása, amelynek alapja egy önként vállalt kölcsönös függőség és egymásra utaltság, anélkül, hogy bárki domináns helyzetbe jutna.

Az EGK-t létrehozó Római Szerződés (1957.) bevezető rendelkezéseiben fő célkitűzésként az EGK tagállamai folyamatos és kiegyensúlyozott gazdasági növekedésének biztosítása, továbbá a tagállamok gazdaságpolitikájának fokozatos egymáshoz közelítése, az életszínvonal gyors emelkedése és a tagállamok közötti kapcsolatok szorosabbá tétele került megjelölésre.⁶ Ezen célok elérése érdekében a tagállamok az EGK-ra ruházták a belső piac (akkori nevén: közös piac) létrehozásának hatáskörét, és a belső piac, vagyis a tagállamok közötti szabad kereskedelem létrehozása a Szerződés legfőbb célkitűzéseiként, központi elemeként került meghatározásra. A Szerződés értelmében a közös piacot egy tizenkét éves átmeneti időszak alatt fokozatosan kellett létrehozni, amely átmeneti időszak három négyéves szakaszra oszlott.

A belső (más néven egységes) piac, mint gazdasági integrációs forma az ún. négy alapszabadság tagállamok közötti szabad mozgását jelenti. A négy alapszabadság:

- az áruk,
- a személyek (az EGK-szerződésben még csak a munkavállalók),
- a szolgáltatások,
- a tőke

határokon átnyúló szabad mozgását foglalja magában.

A jelenleg hatályos Szerződésbeli megfogalmazás szerint „*a belső piac egy olyan, belső határok nélküli térség, amelyben a Szerződések rendelkezéseivel összhangban biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása*”⁷.

⁶ Az EGK-t létrehozó Szerződés 2. cikke.

⁷ EUMSZ. 26. cikk, (2) bekezdés

Azért nevezzük őket négy alapszabadságnak, mert ez az a négy gazdasági tényező, amely képes az államok határain átlépni, államok között mozogni. A belső piac szükségszerűen magában foglalja mind a négy alapszabadságot, hiszen ha bármelyik hiányozna, az negatív hatást váltana ki, gazdasági értelemben nem jöhetne létre egységes piac.

Az árumozgás szükségszerű velejárója az árukézésítés egyes területein a szervízszołgáltatás biztosítása, a karbantartás, a marketing, a tanácsadás, a biztosítás stb., ami mind a szolgáltatás szférájába tartozó tevékenység.

A szolgáltatások súlya, jelentősége folyamatosan növekszik és bővül (az 50-es évek óta új iparágak, szektorok jelennek meg, pl. számítógép, internet) a bővítés folyamata hihetetlenül felgyorsult.

Az árutranszferhez, a szolgáltatások folyamatos bővüléséhez elengedhetetlen a pénz, hisz ez az áru, a szolgáltatás ellenértéke, ahogyan azt a főníciaiak kitalálták. Maga a banki tevékenység is, mint szolgáltatás jelenik meg a kereskedelembe. Az áru és a szolgáltatás működtetéséhez, mozgásához, a gazdaság bővítéséhez megfelelő **tőkének** kell rendelkezésre állnia, amelynek szabad mozgása az egységes piac működtetéséhez elengedhetetlen.

A határon átnyúló bármilyen áru, szolgáltatás, tőkemozgás szükségessé teszi, hogy a menedzser, a munkavállaló, a beruházó szabadon mozoghasson, munkát vállalhasson, társaságot alapíthasson, gazdasági és életcéljai elérése érdekében. Ezért megkerülhetlenné vált a **munkaerő szabad mozgásának** biztosítása, illetve ezen alapjog biztosításának kiterjesztése nem csak a munkavállaló, hanem családtagjai számára is. Ez szükségessé tette a diplomák és szakmai képesítések elismerését, a szociális háló kiterjesztését a más tagállamban szerepet vállalók számára.

A négy alapszabadság érvényesülése nélkül nincs gazdasági prosperitás, ennek azonban ára van: a tagállamok lemondanak a függetlenség bizonyos szegmenseiről a jogalkotás területén, és egymással kölcsönös függésbe, ráutaltságba kényszerülnek.

A négy szabadságelv érvényesítése a belső piac működtetésének alapvető feltétele. A négy alapszabadság nélkül a belső piac nem működtethető, ezt folyamatosan bővíteni és szavatolni kell, a gazdasági bővítés ezek megléte és egyensúlya nélkül nem képzelhető el.

Ennek megteremtése érdekében a Római Szerződés hatálybelépését követő 15 év a gyors belső integráció jegyében zajlott, egy nagy volumenű jogalkotási folyamat indult el, közel 300 jogszabály született meg, amelynek célja nem volt más, mint a tagállamok jogainak egymáshoz való közelítése, a közös piac, a mélyebb gazdasági integráció megvalósítása érdekében és a négy alapszabadság minél szélesebb körű kiterjesztése révén. Az európai integráció alapját képező belső piac létrehozása kedvező gazdasági konjunktúrával párosult: az időszakot a gyors műszaki fejlesztés, a gazdaság szerkezetének radikális modernizálása, a fogyasztás dinamikus bővülése jelezte, a GDP éves növekedése pedig elérte az 5%-ot.

Mindezek ellenére a Római Szerződés hatálybelépését követő 12. év (átmeneti idő) végére nem valósult meg maradéktalanul a közös piac létrehozása. Azonban a valódi egységes piac létrehozására, a piacok rugalmasabbá tételére a nyolcvanas évek derekára már rendkívül nagymértékben szükség volt. Az egységes piac kiteljesítése, a meglévő nem vámjellegű akadályok teljes körű felszámolása érdekében a Bizottság 1985-ben elfogadta a Delors-tervet, amely alapján nagymértékű jogalkotási folyamat zajlott le, és melynek eredményeként született meg a korábbi alapító szerződéseket módosító Egységes Európai Okmány. **Az Egységes Európai Okmány előírta, hogy a belső piacot legkésőbb 1992. december 31-ig létre kell hozni. A belső piac létrehozása formálisan 1993. január 1-jén valósult meg.**

II.1.1. Az áruk szabad mozgása

Ezen alapszabadság három elemből áll, amelyek együttesen garantálják, hogy az áruk a tagállami határok között szabadon mozoghassanak:

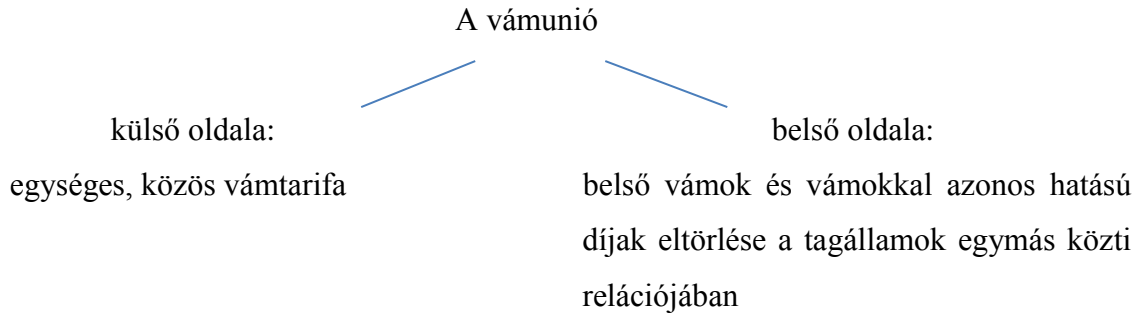
1. vámunió,
2. az adódiszkrimináció tilalma,
3. a mennyiségi korlátozások és azokkal azonos hatású intézkedések tilalma.

Árunak minősül minden olyan termék, amelynek pénzben kifejezett értéke van, és kereskedelmi ügylet tárgya lehet.

1.) A vámunió

A Szerződés megfogalmazása szerint „(a)z *Unió vámuniót alkot, amely a teljes árukereskedelemre kiterjed és magában foglalja a behozatali és kiviteli vámok, valamint az azokkal azonos hatású díjak tilalmát a tagállamok között, továbbá közös vámtarifa bevezetését harmadik országokkal fenntartott kapcsolataiban*”⁸.

⁸ EUMSZ. 28. cikk

A vámunió az Unióban forgalmazott **teljes árukereskedelemre kiterjed:**

- a tagállamokból származó árukra
- a harmadik országból származó, szabad forgalomban lévő árukra. A harmadik országból származó áruk, három konjunktív feltétel teljesülése esetén forgalmazhatók szabadon az Unió területén:
 - o a belépés szerinti tagállamban eleget tettek a behozatal alaki követelményeinek,
 - o a fizetendő vámot vagy azzal azonos hatású díjakat az adott tagállamban a termékre beszedték,
 - o e beszedett vámot vagy azzal azonos hatású díjat sem teljes egészében vagy sem részben nem térítették vissza.

A vámok és a vámmal azonos hatású díjak tilalma:

A vámunió megteremtése fokozatosan történt és 1968 júliusában fejeződött be. A 12 éves átmeneti időszak alatt a belső vámokra az ún. „*stand still*” **klauzula** volt alkalmazandó. A záradék lényege az volt, hogy a tagállamok vállalták, hogy egymás között sem új beviteli vagy kiviteli vámot nem szabnak ki, illetve azzal azonos hatású díjakat nem vezetnek be, az egymásközi kereskedelmi kapcsolataikban meglévőket (az 1957. január 1-jén alkalmazott vámokat) pedig nem emelik. A vámok és azokkal azonos hatású díjak tagállamok általi fokozatos eltörlése 11 évet vett igénybe.

A *stand still* klauzulában foglalt szabály közvetlen hatállyal bír, amely alapján a magánszemélyek közvetlenül hivatkozhatnak rá a tagállami hatóságok előtt, függetlenül a tagállamok jogalkotásától (*Van Gend en Loos* ügy).

A vámunió nem csak a vámok, hanem az azokkal azonos hatású díjak eltörlését is jelenti. Az ezzel kapcsolatos értelmezési nehézséget az Európai Bíróság ítélezési gyakorlata oszlatta el. A Bíróság állandó ítélezési gyakorlata szerint **vámmal azonos hatású díjnak** minősül

bármilyen vámnak nem minősülő, a tagállamok által egyoldalúan, a termékre a határátlépés tényére tekintettel kivetett díj, függetlenül a díj nagyságától, annak alkalmazásától és rendeltetésétől.

A Bíróság vámmal azonos díjnak minősítette az olyan díjakat is, amelyeket behozatali engedélyek megadóztatásáért, statisztikai adatok gyűjtéséért szednek be.

Az Unió vámterületének egységét alátámasztják a tagállamok különböző régiói között szedett díjak tilalma is. Ezek is vámmal azonos hatású díjnak minősülnek.

A vámok tilalma abszolút, azonban a vámokkal azonos hatású díjak tilalma alól létezik kivétel (megengedett korlátozás). Megengedett a vámmal azonos hatású díj kiszabása amennyiben:

- nem haladja meg annak a vizsgálatnak (szolgáltatásnak) a tényleges költségeit, amellyel kapcsolatban kiszabták,
- a vizsgálat a belső piac egész területén kötelező, és valamennyi érintett áru tekintetében egységes,
- a vizsgálatokat az uniós jog írja elő az Unió érdekének védelmében.

Pl.: növény egészségügyi vizsgálat.

Közös vámtarifa:

A Szerződés alapján a közös vámtarifa vámtételeit a Tanács a Bizottság javaslata alapján határozza meg. Ennek során a Bizottságnak figyelemmel kell lennie a tagállamok és harmadik országok közötti kereskedelmi kapcsolatokra, az Unión belüli verseny feltételeinek a fejlesztésére, az Unió megfelelő nyersanyag és félkész termék ellátására, továbbá a nemzetgazdaságok komoly működési zavarainak az elkerülésére.⁹

A közös vámtarifa lényegi része az Unió harmadik államokkal folytatott, közös kereskedelempolitikájának.

2.) Az adódiszkrimináció tilalma

A szabad árumozgás pénzügyi jellejű akadályainak másik csoportját a belső adók képezik.

A Szerződésértelmében a tagállamok sem közvetlenül, sem közvetve nem vetnek ki más tagállamok termékeire a hasonló jellegű hazai termékre közvetlenül vagy közvetve kivetett

⁹ EUMSZ. 31-32. cikk

adónál magasabb belső adót. Ezt a **diszkriminatív adó tilalmának** hívjuk, ami a hazai és a másik tagállamból származó azonos vagy hasonló termék viszonylatában alkalmazandó.

A tagállamok továbbá nem vetnek ki más tagállamok termékeire olyan természetű belső adót, amely más termékek közvetett védelmét szolgálhatja. Ezt a **protekcionista adó tilalmának** nevezzük, ami a hazai és a másik tagállamból származó, a hazaival versenyben álló termék viszonylatában alkalmazandó.¹⁰

Az Európai Bíróság megállapította pl., hogy diszkriminatív adónak minősül, így tilos a magyar regisztrációs adóról szóló törvény által bevezetett adó, amennyiben:

- azt a használt személygépkocsiknak a tagállamban történő első forgalomba helyezése után vetik ki, és

- annak összegét a személygépkocsik értékcsökkenésének figyelembevétele nélkül, azok műszaki tulajdonságai (motor típusa és hengerűrtartalma) és környezetvédelmi besorolása alapján kell kiszámítani, aminek folytán az adó más tagállamból behozott használt személygépkocsikra történő alkalmazása esetén az adó összege meghaladja a belföldön már nyilvántartásba vett hasonló használt személygépkocsik maradványértékében foglalt adó összegét. (*Nádasdi és Németh ügy*)

A tagállamoknak nem csak az adók mértékével, hanem az adózással kapcsolatos eljárásokban is a nemzeti elbánás elve alapján kell eljárniuk.

3.) A mennyiségi korlátozások és azzal azonos hatású intézkedések tilalma

A mennyiségi korlátozások, valamint a mennyiségi korlátozással azonos hatású díjak fogalom-meghatározását az Európai Bíróság alkotta meg.

A **mennyiségi korlátozások** olyan tagállami intézkedések, amelyek teljesen vagy részlegesen korlátozzák az áruk behozatalát, kivitelét vagy tranzitját (pl. behozatali/kiviteli tilalom, kvóták, kontingensek). (*Geddo-ügy*)

Mennyiségi korlátozással azonos hatású intézkedésnek minősül minden olyan tagállamok által alkotott, kereskedelemre vonatkozó szabály, amely alkalmas arra, hogy közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan akadályozza az Unión belüli kereskedelmet. (*Dassonville-ügy*)

¹⁰ EUMSZ. 110. cikk

A tilalom nem abszolút, vannak a Szerződés által **megengedett korlátozások** (kivételi lista). Ez alapján nem zárható ki a behozatalra, a kivitelre vagy a tranzitárakra vonatkozó olyan tagállami tilalom vagy korlátozás, amelyeket a közérkölc; a közrend; a közbiztonság; az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme; a művészi, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme vagy az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme indokol.

Mérföldkövet jelentő Európai Bírósági ítélet volt az áruk kölcsönös elismerésének és egyenértékűségének elvét kimondó *Cassis de Dijon* ügy. Az elv alapján ha egy terméket jogszerűen állítottak elő és jogszerűen hoztak forgalomba az egyik tagállamban, az az összes többi tagállam területén szabadon forgalmazható (a többi tagállam nem tilthatja meg, nem korlátozhatja a területén való forgalomba hozatalt).

II.1.2. A szolgáltatások szabad mozgása

Az EU-ban megtermelt társadalmi össztermék mintegy 60%-a alapvetően a szolgáltatási szektorból származik. Ez az alapszabadság lényegében az összes többi alapszabadságot átszövi.

1993 után fejeződött be a legérzékenyebbnek számító pénzügyi, befektetési és banki szektor liberalizációja.

2006-ban lépett hatályba az ún. szolgáltatási irányelv. Az irányelv értelmében a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk a szolgáltatásnyújtás jogát, vagyis azt, hogy más tagállamokban bejegyzett szolgáltatók szolgáltatást nyújtsanak a székhelyük szerinti tagállamtól eltérő másik tagállamban is. A szolgáltatásnyújtás helye szerinti tagállamnak a saját területén biztosítani kell a szolgáltatásnyújtásra való jogosultságot és annak szabad gyakorlását.

A szolgáltatásnyújtás szabadságának elve alól is vannak kivételek (megengedett korlátozások):

- a közhatalom gyakorlásával összefüggő tevékenységek,
- a közrend, közbiztonság vagy a közegészségügy.

A Lisszaboni Szerződéssel a tagállamok nagyobb kötelezettséget vállaltak a szolgáltatások liberalizálása terén.

II.1.3. A munkavállalók - személyek szabad mozgása

Ez az alapszabadság is több fázison, perióduson keresztül valósult meg. 1968-ban a munkavállalók szabad mozgását biztosították, 1974-ben a vállalkozók szabad áramlását liberalizálták, majd 1990-ben megszületett a diákokra, a nyugdíjasokra és a magukat önerőből eltartókra vonatkozó szabályzás. Mindezen szabályozás 1993-ban lépett hatályba és ez jelenti annak a jogalapját, hogy ma már valamennyi uniós polgár szabadon lépheti át a tagországok közötti államhatárt, majd bármelyik tagállamban az ott tartózkodás jogcímétől függően tartósan letelepedhet. Az uniós polgárok családtagjaira is vonatkoznak az ő letelepedésükhöz kötődő szociális, nyugdíjellátást biztosító berendezkedések.

A személyek szabad mozgása természetesen feltételezi a diplomák és a szakképesítések kölcsönös elismerését, ami mostanra már meg is valósult, de alkalmazása nem minden területre alkalmazható automatikusan.

Megengedett korlátozások:

- közszolgálatban történő foglalkoztatás (megengedhető az állampolgárság alapján való megkülönböztetés)
- közrend, közbiztonság, közegészségügy alapján.

II.1.4. A tőke szabad mozgása

Az Unión belül tilos a természetes vagy a jogi személyekhez kötődő tőke mozgás korlátozása vagy a diszkrimináció. Ezt kiterjesztették az értékpapír piacra is. Az 1986-ban elfogadott az Egységes Európai Okmány lehetővé tette a hosszú távú tőkebefektetések felszabadítását, szabad mozgását is. A szabad befektetések körébe tartozik az ún. másodlagos ingatlan megszerzésének a joga és a földvásárlás liberalizációja. A tőke szabad áramlása a Maastrichti Szerződéssel vált teljes értékű alapszabadsággá.

A tőke szabad mozgása az egyetlen olyan uniós alapszabadság, amely **nem csak az uniós tagállamok egymás közti relációjában, hanem harmadik államok viszonylatában is érvényesül.**

Megengedett korlátozásnak minősül pl.:

- a tőke mozgás bejelentési kötelezettségének előírása,
- statisztikai adatok gyűjtése.

II.2. A közös kereskedelempolitika

Az Unió tagállamai az Unión kívüli országokkal (harmadik országokkal) történő kereskedelemben közös kereskedelempolitikát folytatnak.

II.2.1. Alapvetések: a közös kereskedelempolitika tárgya, alapja, létrejötte, fejlődése, célja és ismérvei

A közös kereskedelempolitika **tárgya az Unió harmadik államokkal folytatott kereskedelme**. Bár a Szerződések nem definiálják a közös kereskedelempolitika fogalmát, egyértelműen megállapítható, hogy – csakúgy, mint egy adott országon belüli, illetve az Unió vonatkozásában a belső piacon megvalósuló kereskedelem – magában foglalja a magánjog körébe tartozó vagyoni jogi ügyleteket, amelyek tárgyai lehetnek **árúk** (termékek), **szolgáltatások** és **vagyoni értéket képviselő jogok** (elsősorban a szellemi alkotásokkal összefüggő jogok).¹¹

Ezen kívül a közös kereskedelempolitika **a határon átnyúló pénzmozgásokra is kiterjed**, amennyiben a pénzmozgás áruk vagy a kereskedelempolitika hatálya alá tartozó szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítésére, illetve azzal összefüggésben történik.¹² A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta pedig a tőkemozgás tekintetében az Unió határain átnyúló **közvetlen befektetések is a kereskedelempolitika hatálya alá tartoznak**.

Azonban elmondható, hogy a közös kereskedelempolitika **összefügg, de nem foglalja magában a devizapolitikát** (amelyet az Európai Központi Bank szabályoz), valamint **az agrártermékek kereskedelmét** (amit külön uniós politika, a közös mezőgazdasági politika szabályoz) és **a közlekedés területére vonatkozó megállapodásokat** (amire szintén önálló uniós politika, a közlekedéspolitika szabályai alkalmazandók).

A közös kereskedelempolitika **a közös kül- és biztonságpolitikával is kapcsolatban van**, bár a tárgyak lényegileg eltér egymástól. A közös- kül és biztonságpolitika ugyanis egy általános politikai tárgyú együttműködés és alapvetően kormányközi jelleggel működik,

¹¹ Király Miklós (szerk.): i.m., 138. o.

¹² Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Bevezetés az Európai Unió politikáiba, COMPLEX, Budapest, 2009., 69. o.

szemben a kifejezetten a külkereskedelem szabályozását célzó és szupranacionális („közösségi”) alapon működő közös kereskedelempolitikával.¹³

A közös kereskedelempolitika létrehozásának, azaz a tagállamok korábban önálló kereskedelempolitikája „közössé” tételének **alapja a vámunió**. A vámunió létrehozására vonatkozó hatáskör EGK-ra történő átruházásával párhuzamosan az EGK-t létrehozó Római Szerződésben a közös kereskedelempolitika is, mint közösségi hatáskör került létrehozásra. Mint ahogyan az korábban már meghatározásra került, vámunióról akkor beszélünk, ha több korábban különálló vámterület (államok) oly módon egyesül, hogy egymás relációjában megszüntetik, eltörlik a vámokat és az azokkal azonos hatású díjakat, a közös külső határaikon kívülálló, harmadik országok áruival szemben pedig egységes vámtarifát alkalmaznak és a beszedett importvámokat és illetékeket közösen kezelik.¹⁴ **A vámunió alapján bármely harmadik államból érkezett áru, amely után megfizették az Unió által – kizárólagos hatáskörében – meghatározott közös külső vámtarifát, és így belép az Unió területére, a tagállamokban szabad forgalomban lévőnek minősül, ami azt jelenti, hogy az uniós tagállamok közötti határokon semmilyen vám vagy vámmal azonos hatású díj nem szabható ki rá.**

Látni kell, hogy **a vámunió létrehozásának szükségszerű velejárója volt a kereskedelempolitika közössé tétele**, hiszen az Unión (korábban: Európai Közösségen) belüli vámok és egyéb kereskedelmi akadályok eltörlése, valamint az egységes külső vámtarifa létrehozása feltételezi, hogy az Unió külső határain keresztül bonyolított kereskedelem szabályozása is uniós hatáskörbe kerül.¹⁵

A közös kereskedelempolitika létrehozása és fejlődése tekintetében kiemelendő, hogy az EGK-Szerződés aláírásával nem azonnal vált „közös” politikává, hanem – a vámunió, és szélesebb értelemben a közös piac (jelenlegi elnevezéssel: belső piac) létrehozását biztosító átmeneti időhöz hasonlóan – a Szerződésben meghatározott átmeneti idő lejártával, nevezetesen **1970. január 1-jén jött létre**. Ezzel – a közös mezőgazdasági politika után – másodikként vált sikeresen „közös politikává”. Egyébként a tagállamoknak már az átmeneti időszak alatt össze kellett hangolniuk a harmadik országokkal folytatott kereskedelmi

¹³ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m., 66. o.

¹⁴ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m., 67. o.

¹⁵ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m., 65. o.

kapcsolataikat, annak érdekében, hogy az átmeneti időszak végére megteremtsék a közös kereskedelempolitika végrehajtásához szükséges feltételeket, valamint az EGK-nak is meg kellett tennie az ehhez szükséges intézkedéseket.¹⁶ Az 1970. január 1-jével teljessé vált közös kereskedelempolitika immáron több mint négy évtizede az Unió által meghatározott, egységes elveken alapul, amelynek Szerződésbeli szabályozása hosszú ideig (az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződésig) érdemben változatlan volt. Ahogyan az már említésre került, az Amszterdami Szerződés által bevezetett jelentős fejleménynek minősült, hogy a korábban csak az árukra vonatkozó közös kereskedelempolitikát kiterjesztette a szolgáltatások kereskedelmére, valamint a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő vonatkozásaira (az Amszterdami Szerződés még csak a lehetőséget teremtette meg, majd a Lisszaboni Szerződés terjesztette ki teljes mértékben a közös kereskedelempolitika hatályát ezen területekre). A Lisszaboni Szerződés (2007.) pedig – többek között – új célkitűzésként fogalmazta meg a külföldi közvetlen befektetésekre vonatkozó korlátozások fokozatos megszüntetését és a vámakadályok melletti egyéb akadályok csökkentését, valamint az alábbi bekezdésben említett célkitűzést.

A közös kereskedelempolitika fő célja a Lisszaboni Szerződésig a külkereskedelem liberalizációja és az ehhez kapcsolódó kereskedelmi korlátok lebontása volt. Ez a Szerződésben akként kerül megfogalmazásra, hogy *„a vámunió létrehozásával az Unió a közös érdekeknek megfelelően hozzájárul a világkereskedelem harmonikus fejlődéséhez, a nemzetközi kereskedelemre és a külföldi közvetlen befektetésekre vonatkozó korlátozások fokozatos megszüntetéséhez és a vám- és egyéb akadályok csökkentéséhez”*¹⁷. Ezen rendelkezés megfogalmazása szerint az Unió nem pusztán általános programként határozza meg a külkereskedelmi liberalizációt, hanem azt **egyoldalú kötelezettségvállalásnak** tekinti.¹⁸ A Lisszaboni Szerződés tágította a kereskedelempolitika kereteit és **a külpolitikát, az általános külpolitikai célok megvalósítását is a kereskedelempolitika megvalósítási céljai között** helyezte el. Ez utóbbi **az Unió külső tevékenységének az összehangolását** szolgálja és összhangban van azzal az uniós erőfeszítéssel, amely az Unió harmadik világbeli partnereivel kötött kereskedelmi megállapodásaiban is célként jelentkezik: segíteni és

¹⁶ Az EGK-t létrehozó szerződés (Római Szerződés) 111. cikke.

¹⁷ EUMSZ. 206. cikk. Már az EGK-t létrehozó szerződés is hasonlóan fogalmazott: *„Az egymás közötti vámunió létrehozásával a tagállamok arra törekednek, hogy közös érdekeknek megfelelően hozzájáruljanak a világkereskedelem harmonikus fejlődéséhez, a nemzetközi kereskedelmi korlátozások fokozatos megszüntetéséhez és a vámakadályok csökkentéséhez”* (110. cikk, első bekezdés).

¹⁸ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m. 70-71. o.

előmozdítani az emberi jogok kialakulását, erősítését az országokban. A közös kereskedelempolitikának hangsúlyosabban kell a jogállamiság, a demokrácia és a környezetvédelem értékeit érvényre juttatnia.

A közös kereskedelempolitika legfőbb **ismérvei** közül kiemelendő, hogy **horizontális politika**, melynek tárgya – mint láttuk – az Unión kívüli tagállamokkal folytatott kereskedelem.

A kereskedelempolitika **a gazdaságpolitika részének** tekinthető: bár a kereskedelempolitika fogalmát a Szerződések nem határozzák meg, egyértelműen implicite a gazdaságpolitika részének tekintik.¹⁹ (Ezt tükrözi, hogy az EGK-t létrehozó Római Szerződésben a kereskedelempolitikáról szóló fejezet a gazdaságpolitika címet viselő részben került szabályozásra²⁰.) Integrált uniós gazdaságpolitikáról azonban még nem beszélhetünk. Ennek legfőbb oka, hogy a közös gazdaságpolitika megvalósításához szükséges hatáskörök egy része továbbra is a tagállamok hatáskörében van, nem ruházták azt át az Unióra. Másrészt, a közös gazdaságpolitika létrehozásának akadályát képezi az is, hogy az egyes nemzetgazdaságok alapvető egyensúlyi követelményeinek összehangolása csak azon tagállamok vonatkozásában történt meg, amelyek már bevezették a közös pénzt. Márpedig a közös gazdaságpolitika egyik alapvető feltétele lenne, hogy az összes tagállamban a közös európai pénz, az euró legyen a hivatalos fizetőeszköz.

II.2.2. A közös kereskedelempolitika eszközei

A Szerződés értelmében a közös kereskedelempolitika az alábbi főbb **eszközöket tartalmazza:**

- a közös vámtételek elfogadása és azok közös módosítása,
- az áruk és szolgáltatások kereskedelméhez kapcsolódó közös vámtarifa- és kereskedelmi megállapodások megkötése,
- a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásai,
- külföldi közvetlen befektetésekre vonatkozó intézkedések,
- exportpolitika,

¹⁹ Vincze Mária: Európa gazdaságtana - Az európai gazdasági integráció elméleti és gyakorlati kérdései, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2008., 230. o.

²⁰ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m., 65. o.

- a liberalizációs intézkedések egységesítése,
- a kereskedelempolitikai védintézkedések (dömping, szubvenció).

A fenti felsorolás azonban nem taxatív, tehát dinamikusan értelmezendő, és **minden olyan eszközt** magában foglalhat, **ami a kereskedelmi forgalom befolyásolására irányul**, függetlenül annak céljától (pl. a politikai szankcióként alkalmazható embargó). Ezt támasztja alá az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata is, ami az Unió kereskedelempolitikájának terjedelmét az államokéval megegyezőként azonosítja.²¹

A közös kereskedelempolitika eszközei tekintetében megkülönböztetjük az autonóm és a szerződéses jogviszonyon alapuló eszközöket. Az **autonóm kereskedelempolitikai eszközöket** az Unió egyoldalúan és – jogi szempontból – szabadon határozza meg és alkalmazza a harmadik országok viszonylatában, míg **a szerződéses kereskedelempolitikai eszközök** az Unió és az adott harmadik állam, illetve nemzetközi szervezet között kölcsönösen létrejött megállapodásokon alapulnak.

Autonóm, vagyis az Unió által egyoldalúan alkalmazott **kereskedelempolitikai eszközök**:

- a közös vámtarifa módosítása (megemlése vagy csökkentése),
- import, export korlátozás (mennyiségi korlátozás),
- védintézkedések:
 - dömpingellenes eljárás: az Unió a harmadik államokból érkező, dömpingelt termékekkel szemben indíthat eljárást. Egy termék akkor tekinthető dömpingelt terméknek, ha az Unióba irányuló exportára alacsonyabb, mint egy hasonló terméknek a szokásos kereskedelmi forgalomban az exportáló országban megállapított összehasonlítható ára. Dömpingellenes vám vehető ki minden olyan dömpingelt termékre, amelynek az Unióban történő szabad forgalomba bocsátása kárt okoz.²²
 - szubvencióellenes (a támogatott behozatallal szembeni) intézkedések: az Unió szubvencióellenes intézkedéseket (pl. kiegyenlítő vám kivetése) rendelhet el olyan, harmadik államokból érkező termékekkel szemben,

²¹ Osztovits András (szerk.): i.m., 2603-2604. o.

²² Az Európai Közösségben tagsággal nem rendelkező országokból érkező dömpingelt behozatallal szembeni védelemről szóló, 2009. november 30-i 1225/2009/EK tanácsi rendelet (HL L 343., 2009.12.22., 51. o.), 1. cikk (1) és (2) bekezdés.

amelyek forgalmazásához az exportőr ország bármilyen közvetlen vagy közvetett támogatást adott, és amelyeknek az Unióban történő szabad forgalomba bocsátása kárt okoz.²³

- egyéb eszközök:
 - műszaki, biztonsági, egészségügyi, környezetvédelmi előírások,
 - közbeszerzési előírások,
 - paratarifális előírások (vámáru besorolása, vámérték meghatározása),
 - statisztikai előírások,
 - árfolyampolitika: a közös európai fizetőeszköz, az euró árfolyama is felhasználható kereskedelempolitikai célokra. Az euró gyengítése ugyanis kedvező hatást gyakorol az exportra és kedvezőtlen hatást az importra.,
 - kiviteli támogatások: Az Unió hatáskörrel rendelkezik a kiviteli támogatások tekintetében, ami azonban nem szünteti meg a tagállamok jogát, hogy saját hatáskörükben kiviteli támogatásokat nyújtsanak. Az ilyen támogatások vonatkozásában azonban több nemzetközi megállapodás is korlátozza az Unió és a tagállamok hatáskörét, pl. a WTO-támogatásokról szóló megállapodás vagy az OECD keretében elfogadott, az exporthitelekre vonatkozó megállapodás.²⁴

Az Unió által a harmadik államokkal, illetve nemzetközi szervezetekkel kötött számtalan nemzetközi megállapodás tartalmaz kereskedelempolitikai rendelkezéseket, amelyek alapján az Unió **a szerződéses kereskedelempolitikai eszközöket** alkalmazza. Egyértelműen megállapítható, hogy napjainkban az Unió külkereskedelmi kapcsolatainak túlnyomó részét a szerződéses kereskedelempolitika határozza meg. Példaként említhetők az alábbi nemzetközi megállapodások, illetve nemzetközi szervezetekben való tagság:

- az Európai Gazdasági Térség létrehozásáról szóló megállapodás (aláírás: 1992, hatály: 1994),
- preferenciális megállapodások: pl. Loméi egyezmény (1975.), Cotonou-i Egyezmény (2000.),
- bilaterális megállapodások: pl. társulási megállapodások, Európai Megállapodások,

²³ Az Európai Közösségben tagsággal nem rendelkező országokból érkező támogatott behozatallal szembeni védelemről szóló, 2009. június 11-i 597/2009/EK tanácsi rendelet (kodifikált változat), (HL L 188., 2009.7.18., 93. o.), 1. cikk (1) bekezdés.

²⁴ Vincze Mária: i.m., 234. o.

- multilaterális áruegyezmények: az Unió tagja az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) keretében kidolgozott nemzetközi áruegyezményeknek (pl. kakaó, cukor, búza, kávé),²⁵
- GATT/WTO tagság (1947/1995.).

Az autonóm és a szerződéses eszközök viszonya kapcsán elmondható, hogy akár önállóan, akár egyidejűleg párhuzamosan is alkalmazhatóak, azonban ez utóbbi esetben az autonóm eszközök nem lehetnek ellentétesek a szerződéses kötelezettségekkel. Mint ugyanis az fentebb már említésre került, az Unió által kötött nemzetközi megállapodások teljes mértékig kötelezik az Uniót. Ebből következik, hogy az autonóm eszközök kizárólag az Unió által kötött nemzetközi megállapodásokban meghatározott szerződéses eszközöknek való megfelelés esetén alkalmazhatók.²⁶

A közös kereskedelempolitika eszközeinek másik lehetséges csoportosítása szerint megkülönböztetünk normatív jellegű eszközöket (vámok, valamint a behozatallal és a kivittel kapcsolatos adók és illetékek) és adminisztratív jellegű eszközöket (ez utóbbiak igen változatos formát ölthetnek, pl. az áru, szolgáltatás vagy vagyoni értéket képviselő jog külföldi eredetéhez vagy nemzetközi forgalmazásához szükséges engedély).²⁷

II.2.3. A döntéshozatal módja

Az **autonóm kereskedelempolitika** tekintetében a közös kereskedelempolitika végrehajtásának kereteit meghatározó intézkedéseket **az Európai Parlament és a Tanács együtt** határozza meg.

A **szerződéses kereskedelempolitikai intézkedések**, a kereskedelmi megállapodások tárgyalása és megkötése tekintetében **a Tanács** fő szabály szerint **minősített többséggel** határoz. Kivételt képeznek ez alól az alábbi területek, melyek tekintetében a Tanács **egyhangúlag** jár el:

- a szolgáltatások kereskedelme, a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásai, valamint a közvetlen külföldi befektetések területére vonatkozó megállapodások

²⁵ Osztovits András (szerk.): i.m., 2616. o.

²⁶ Osztovits András (szerk.): i.m., 2610-2611. o.

²⁷ Király Miklós (szerk.): i.m. 138.o.

tárgyalása és megkötése, ha a megállapodás olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek elfogadásához a belső szabályok esetében egyhangúságra van szükség,

- a kulturális és audiovizuális szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó megállapodások tárgyalása és megkötése tekintetében, ha fennáll a veszélye annak, hogy azok korlátozzák az Unió kulturális és nyelvi sokféleségét;
- a szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó megállapodások tárgyalása és megkötése tekintetében, ha fennáll a veszélye annak, hogy azok komoly zavarokat okoznak az ilyen szolgáltatások nemzeti megszervezésében, illetve korlátozzák a tagállamok ezek biztosítására vonatkozó hatáskörét.²⁸

A kereskedelempolitikai tárgyú nemzetközi szerződések megkötése két szakaszra bomlik: egy tárgyalási szakaszra és a megállapodás megkötésére. A nemzetközi megállapodások megkötésére vonatkozó általános szabályok alkalmazása mellett a Szerződés az alábbi eljárást írja elő: a Bizottság ajánlást terjeszt a Tanács elé, ha valamely harmadik állammal vagy nemzetközi szervezettel nemzetközi megállapodás kötése szükséges. A Tanács ez alapján felhatalmazza a Bizottságot a szükséges tárgyalások megkezdésére. A Bizottság a tárgyalásokat a Tanács által e feladatának támogatására kijelölt különbizottsággal konzultálva, a Tanács által számára kibocsátható irányelvek keretei között folytatja le. A Bizottságnak rendszeresen jelentést kell tennie a tárgyalások előrehaladásáról a különbizottság és az Európai Parlament számára.²⁹

A közös kereskedelempolitika **végrehajtásáért a Bizottság felelős**. Az uniós politikák közül a közös kereskedelempolitika területén rendelkezik a Bizottság az egyik legszélesebb végrehajtási és döntéshozatali jogkörrel, pl. a Bizottság dönt a dömpingellenes és a szubvencióellenes intézkedések alkalmazásáról.

²⁸ EUMSZ. 207. cikk (3) és (4) bekezdés.

²⁹ EUMSZ. 207. cikk (3) bekezdés.

III. Az Európai Unió külkapcsolatai

Ebben a fejezetben az Uniónak a közös kereskedelempolitikán kívüli – bár azzal gyakran összefüggő – egyéb külgazdasági kapcsolatai kerülnek vázlatos bemutatásra.

Előzetesen hangsúlyozandó, hogy az Unió a gazdasági kapcsolatok mentén nagyon átfogó külkapcsolati rendszert hozott létre az európai integráció eddigi évtizedei során. Ennek köszönhetően az Unió kiterjedt szerződésrendszere gyakorlatilag átszövi a világ majd minden régióját.

III.1. Az Unió által kötött nemzetközi megállapodások

A Lisszaboni Szerződés hatályba lépését megelőzően az Unió nem rendelkezett nemzetközi jogalanyisággal, így önálló nemzetközi szerződéskötési képességgel sem. Ennek megfelelően, 2009. dec. 1-ig nemzetközi megállapodásokat csak az Európai Közösségek köthettek. Ezt a gyakorlati problémát a Lisszaboni Szerződés orvosolta azáltal, hogy **az Európai Uniót jogi személyiséggel ruházta fel**³⁰, amely alapján 2009. dec. 1-jétől **nemzetközi szerződéskötési képességgel is rendelkezik.**

Bár az Unió jogi személyiséggel rendelkezik, fontos hangsúlyozni, hogy leszámítva azon területeket, ahol az Unió kizárólagos hatáskörrel rendelkezik (pl. kereskedelmi megállapodások kötése), nemzetközi kapcsolatokkal természetesen maguk a tagállamok is továbbra is rendelkeznek. A tagállamok nemzetközi szerződéskötési jogosultsága vagy az Unióval megosztott (pl. társulási megállapodások, csatlakozási szerződések kötése) vagy kizárólagos (pl. adott esetben kulturális megállapodások kötése) lehet. Ebből következik, hogy **az Unió származékos és korlátozott nemzetközi szerződéskötési hatáskörrel rendelkezik.**³¹

A Szerződés **az Unió kizárólagos hatáskörébe** tartozó politikák körébe sorolja az Unió által megkötött bilaterális vagy multilaterális nemzetközi megállapodásokat, amennyiben:

- a megállapodás megkötését uniós aktus írja elő, illetve vagy
- az Unió belső hatásköreinek a gyakorlásához szükséges, illetve annyiban, amennyiben az a közös szabályokat érintheti vagy azok alkalmazási körét megváltoztathatja.³²

³⁰ EUMSZ. 47. cikk

³¹ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, HVG-ORAC Kiadó, 2011., 517. o.

³² EUMSZ. 3. cikk

Az Unió tehát alapvetően a Szerződésben foglalt célok megvalósítása érdekében jogosult nemzetközi szerződéseket kötni, amit **funkcionális szerződéskötési képességnek** nevezünk. Ahogy már láttuk, azokon a területeken, ahol az Uniónak van hatásköre, **egyszerre jelent belső hatáskört**, tehát a tagállamokra és az uniós polgárokra kiható, **valamint külső hatáskört** is, vagyis az Unió nemzetközi szerződéskötési képességét (lásd a fent hivatkozott AETR/ERTA doktrínát).

Az Unió által megkötött **nemzetközi megállapodások** jelentősége, hogy azokaz **Unió intézményeire és a tagállamokra is egyaránt kötelezőek**.

Az EUMSZ 216–219. cikke rendelkezik **a nemzetközi szerződések megkötésére vonatkozó eljárási szabályokról**, amelyek az alábbiak szerint foglalhatók össze.

A nemzetközi megállapodásokat, illetve megkötésüket ajánlás formájában a Bizottság, illetve ha az a közös kül- és biztonságpolitikára vonatkozik, az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje kezdeményezi a Tanácsnál.

A tárgyalások megkezdésére, valamint a megállapodások aláírására mindkét esetben a Tanács ad felhatalmazást, és a Tanács köti meg a megállapodásokat.

A megállapodás megkötéséről szóló tanácsi határozat elfogadásához az Európai Parlament egyetértése vagy konzultációja szükséges.

Az Unió monetáris, valamint közös kül- és biztonságpolitikájára az alábbi speciális eljárási szabályok vonatkoznak:

A **monetáris politika** vonatkozásában az euró és harmadik államok valutái közötti árfolyamrendszerről szóló megállapodásokat a Tanács a Bizottság vagy az Európai Központi Bank javaslata alapján, és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően köti meg.

A **közös kül- és biztonságpolitikát** az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje irányítja. A főképviselelő javaslataival hozzájárul a közös kül- és biztonságpolitika kidolgozásához, és gondoskodik az Európai Tanács, illetve a Tanács által elfogadott határozatok végrehajtásáról. A közös kül- és biztonságpolitikára vonatkozó ügyekben az Uniót a főképviselelő képviseli. Feladatai ellátásában a főképviselelőt az Európai Külügyi Szolgálat segíti.

Végül megemlítendő, hogy a nemzetközi megállapodások tárgya szerint azok túlnyomó többségét kezdettől fogva a kereskedelmi megállapodások képezték és képezik.³³ A kereskedelmi tárgyú nemzetközi megállapodások megkötésére vonatkozó speciális eljárási szabályok fentebb kerültek ismertetésre.

III.2. Az Unió külkapcsolati rendszere

Az Unió a nemzetközi jog sajátos szereplője. Jogállása hasonló a nemzetközi szervezetekéhez, de miután tagállamainak közösségként lép fel a nemzetközi kapcsolatokban, státusza az államokéhoz, egészen pontosan az államszövetségekéhez hasonló.

Az Uniót ebből eredően **a nemzetközi kapcsolataiban államként kezelik**, amit az Unióval történő **diplomáciai kapcsolatok harmadik államok általi felvétele** is bizonyít.

Az Unióhoz jelenleg több mint 160 állam akkreditált diplomatát (szervezeteihez is, nem csak az Unióhoz).³⁴

Továbbá, a küldöttségei révén az Unió maga is tart fenn külképviseleteket, közel 140 államban.³⁵ Az EUMSZ értelmében **az Uniót a harmadik országokban és a nemzetközi szervezetekben az Unió küldöttségei képviselik**. Küldöttségek működnek azokban az országokban, amelyekkel az Unió társulási szerződést kötött, illetve azokban az országokban is, amelyekkel aktív gazdasági kapcsolata van. A küldöttségek az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének az irányítása alatt állnak, és az Európa Külügyi Szolgálat intézményi rendszerébe tagozódnak be. A küldöttségeknek szakpolitikai területen a Bizottság is adhat instrukciókat.

Az EUMSZ értelmében a tagállamok diplomáciai képviseleteinek és az Unió küldöttségeinek együtt kell működniük egymással a harmadik országokban és a nemzetközi szervezetekben és hozzá kell járulniuk a közös megközelítés kialakításához és végrehajtásához.

Az Uniót szerződéses jogviszonyok keretében multilaterális (többoldalú) és bilaterális (kétoldalú) szerződések hálózata köti össze a harmadik világ államaival és a nemzetközi szervezetekkel.

³³ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): i.m., 83. o.

³⁴ Horváth Zoltán: i.m., 517. o.

³⁵ http://www.eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm (letöltve: 2013.08.10-én)

III.3. Az Unió multilaterális kapcsolatai

Már az EGK-t létrehozó Római Szerződés rendelkezett az EGK és az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) szervei, valamint egyéb nemzetközi szervezetek (GATT, OECD, Európa Tanács) közötti kapcsolatokról.

Az EUMSZ jelenlegi megfogalmazása szerint az Unió megfelelő együttműködési formákat épít ki az ENSZ szerveivel és szakosított intézményeivel, az Európa Tanáccsal, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel, valamint a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezettel. Az Unió továbbá egyéb nemzetközi szervezetekkel is megfelelő kapcsolatokat tart fenn.³⁶

A multilaterális nemzetközi kapcsolatok terén a Bizottság, valamint az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője jár el. A Világkereskedelmi Szervezetben (World Trade Organization, WTO), az OECD-ben, valamint az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságában a Bizottság tárgyal és tartja a kapcsolatot.

Az Unió szerepe kiemelkedő **a WTO-ban**, mint a világ legnagyobb gazdasági tényezője, aktívan részt vesz a világkereskedelem szervezeti kereteinek a kialakításában. A korábbiakban a WTO tevékenységének irányát erőteljesen az USA-Japán érdekszféra határozta meg, az 1990-es évek végétől azonban az Unió szerepe is jelentősen megnövekedett ebben a szervezetben.³⁷ Az utóbbi időben pedig az ún. BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India, Kína) érdekei is erőteljesen megjelennek.

Az Unió a multilaterális kapcsolataiban érvényesíteni kívánja **a fenntartható fejlődés elvén alapuló gazdaságpolitikai filozófiáját**, terjeszteni kívánja saját és értékrendszerében prioritást élvező környezetvédelem, szociális biztonság, kulturális identitás megőrzésének politikáját. Emellett, a világkereskedelem irányának meghatározása során az Unió támogatja **a fejlődő országok speciális érdekeinek figyelembevételét** is. Ennek egyik fontos eleme a világkereskedelmet korlátozó intézkedések felszámolására tett intézkedések, például az agrártermékek exportját korlátozó intézkedések felszámolása.

³⁶ EUMSZ. 220. cikk

³⁷ Horváth Zoltán: i.m., 518. o.

III.4. Az Unió bilaterális kapcsolatai

Az Unió által harmadik államokkal kötött bilaterális megállapodások **tárgyukat tekintve több csoportba sorolhatók:**

1. Kereskedelmi megállapodások
2. Társulási megállapodások
3. Együttműködési megállapodások

1.) **Kereskedelmi megállapodások:**

Mint az fentebb már részletesen ismertetésre került, az Unió által kötött nemzetközi szerződések gerincét kezdetektől fogva a közös kereskedelempolitika eszközeire támaszkodó, a kívülálló országokkal folytatott árucserére vonatkozó rendelkezések (vámcsökkentések, vámkontingens, mennyiségi korlátozások) képezik. Ezek a megállapodások a legtöbbször a vámokkal kapcsolatos rendelkezéseket (vámok csökkentése, felfüggesztése, vámkontingensek megállapítása, kiviteli és behozatali mennyiségi korlátozások) tartalmazzák. Irányulhatnak egyébként akár vámunió létrehozására is. (Lásd bővebben a közös kereskedelempolitikáról szóló fejezetet).

Az Uniót ma már a világkereskedelem valamennyi jelentős országához bilaterális kereskedelmi megállapodás köti.

2.) **Társulási megállapodások:**

Az Unió az EUMSZ 217. cikke alapján társulási megállapodásokat köthet partnerországokkal, amely **speciális együttműködési lehetőséget** kínál a szerződő felek részére: az Unió egy vagy több harmadik országgal vagy nemzetközi szervezettel kölcsönös jogok és kötelezettségek, közös fellépés és különleges eljárások által jellemzett társulást létrehozó megállapodásokat köthet.

A társulási megállapodások tárgya rendkívül eltérő lehet: bizonyos esetekben az Unió **preferenciális jellegű piacra jutási feltételeket biztosít** a társult, harmadik országok számára a szabad kereskedelem biztosítása érdekében, bizonyos esetekben pedig a jövőbeli uniós tagság elérése a céljuk. Ezen kívül különböző **gazdasági, politikai és szakmai együttműködésre is irányulhatnak**, tartalmazhatnak konkrét projektekhez való hozzájárulást, támogatást, pénzügyi segítségnyújtást is. A nemzetközi együttműködésben megszokott kereskedelmi kapcsolatokon kívül gyakran a kutatás, fejlesztés, környezetvédelem, bűnmegelőzés és a kulturális kapcsolatokra vonatkozó rendelkezések is a

megállapodások részét képezik.

Az Unió szerződéses rendszerében a társulási megállapodások túlnyomó terjedelmet képeznek. Ezen típusú megállapodások **a tárgyak szerint öt fő csoportra oszthatók:**

a) **Az Európai Gazdasági Térség létrehozásáról szóló megállapodás:**

Az 1960-ban létrehozott Európai Szabadkereskedelmi Társulás (European Free Trade Association – EFTA) tagállamaival (kivéve Svájc) az Európai Közösségek 1992-ben írta alá az Európai Gazdasági Térség (EGT) létrehozásáról szóló megállapodást, amely 1994-ben lépett hatályba. A megállapodás elsődleges célja, hogy az EU belső piacát (a négy alapszabadságot) kiterjessze az EFTA-tagországra, melyek közül Izland, Norvégia és Liechtenstein részesei a megállapodásnak (a negyedik EFTA-tagország, Svájc nem kívánt az EGT tagja lenni). Az EGT azonban nem alkot vámuniót, mivel nem rendelkezik közös külső vámokkal, és így nem bír közös kereskedelmi politikával sem a harmadik államok irányában.

b) **Az ún. Európa Megállapodások:**

Az Európai Közösség 1991 és 1996 között összesen 10 közép-kelet-európai, volt szocialista országgal kötött külön-külön társulási megállapodást, amelyeket történelmi jelentőségüknél fogva Európa Megállapodásoknak neveznek. A társult státuszt létrehozó megállapodások legfőbb kereskedelmi rendelkezése az ipari termékek egyenrangú szabad-kereskedelmének megteremtése volt. Az Unió és harmadik államok közötti politikai együttműködés az Európa Megállapodások esetén volt a legszorosabb, ugyanis az uniós tagság elérését tűzték ki alapvető célul, ami 2004-ben, illetve 2007-ben mind a 10 állam esetében meg is valósult.³⁸

c) **A délkelet-európai országokkal folytatott ún. stabilizációs és társulási folyamat:**

A nyugat-balkáni országokra vonatkozó, 2000-ben elindított ún. stabilizációs és társulási folyamat keretében az Európai Unió partnerségeket alakít Albániával, Bosznia-Hercegovinával, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársasággal, Montenegróval és Szerbiával, beleértve Koszovót (az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. határozatában megállapított jogállás szerint). Az országok és a

³⁸ Horváth Zoltán: i.m., 520-521. o.

régió stabilitásának és fellendülésének előmozdítása érdekében e partnerségek rögzítik a cselekvési prioritások területeinek keretét és a pénzügyi keretét, és az európai integráció fokozását irányozzák elő tekintettel arra, hogy ezeket az országokat potenciális tagjelölt országokként ismerték el.

A stabilizációs és társulási folyamat három elemből áll: 1.) a stabilizációs és társulási megállapodás megkötése, 2.) preferenciákat biztosító kereskedelmi intézkedések, 3.) pénzügyi támogatási eszköz (2007-től: Előcsatlakozási Támogatási Eszköz).³⁹

d) Az Unió kívüli mediterrán országokkal kötött társulási megállapodások:

A Földközi-tenger medencéjének – uniós taggá válás esélyével nem rendelkező – nem európai országaival (Algéria, Marokkó, Tunézia, Egyiptom, Jordánia, Szíria, Izrael, Libanon, Palesztin Hatóság) az Unió 1992-ben indította el az ún. Euro-Mediterrán Partnerség programját. Kereskedelmi szempontból a legfőbb célkitűzés a szabadkereskedelmi övezet 2010-ig történő létrehozása volt.

e) Az afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni országokkal (AKCS-országok) kötött partnerségi megállapodások:

Az Európai Közösségek az afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni országokkal (AKCS-országok), amelyek túlnyomó részt az uniós tagállamok korábbi gyarmatai voltak, 1975-ben kötötte meg az első preferenciális megállapodást 46 AKCS-országgal Loméban. A Loméi Egyezmény ún. aszimmetrikus megállapodás volt, amelyben az Európai Közösségek szabad piacra jutást biztosítottak az AKCS-országoknak, akiknek viszonzásul csak az ún. legnagyobb kedvezmény elvét kellett biztosítaniuk az EK irányában. Emellett az EK különböző pénzügyi segélyekkel is támogatta az AKCS-országokat.⁴⁰ A Loméi Egyezményt a 2000-ben, összesen 79 AKCS-országgal 20 éves időtartamra aláírt Cotonoui Egyezmény váltotta fel, amely keretet biztosít az AKCS-országok közötti, ez utóbbiak gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését célzó – az Unió által nyújtott pénzügyi támogatást továbbra is tartalmazó – együttműködésnek.⁴¹

³⁹ Horváth Zoltán: i.m., 521. o.

⁴⁰ Horváth Zoltán: i.m., 523. o.

⁴¹ http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r12101_hu.htm
(letöltve: 2013. augusztus 12-én)

3.) Együttműködési megállapodások

Az együttműködési megállapodások elsősorban kifejezetten **fejlesztési célú megállapodások** és a fejlődő országok anyagi támogatását célozzák.

III.5. Egyéb kiemelt kapcsolatok

III.5.1. Amerikai Egyesült Államok (USA)

Az Egyesült Államok messze az Unió legnagyobb kereskedelmi és befektetési partnere. Az időnkénti viták ellenére a transzatlanti kereskedelemben és befektetésekben jóval nagyobb fokú szabadság érvényesül, mint a világ bármely más részén. A legnagyobb fennálló akadályt az eltérő szabványok és szabályozások jelentik az Atlanti-térségben.

III.5.2. Oroszország

1994-ben került aláírásra és 1997-ben lépett hatályba az Unió és Oroszország közötti partnerségi és együttműködési megállapodás, ami több szakpolitikai területre vonatkozott:

- kereskedelmi és gazdasági együttműködés,
- kutatás-fejlesztés, jogállamiság, emberi jogok tiszteletben tartása,
- bel- és igazságügyi együttműködés.

2005-ben fogadták el az ún. négy közös térség létrehozásáról szóló úttervet, amely a gazdasági, valamint a bel-és igazságügyi (beleértve a vízumügyeket) területeken kívül a kül- és biztonságpolitikai, továbbá az oktatási-kulturális területekkel egészítette ki a fenti megállapodást. A négy közös térség lényege, hogy integrált, nyitott piac jöjjön létre az Unió és Oroszország között, amely érdekében a részes felek fokozatosan leépítik a nem vámjellegű kereskedelmi akadályokat.⁴²

Oroszország kiemelt partner, miután az Unió legnagyobb energiaszállítója, kedvezményezettje a TACIS programnak is, mely pénzügyi segítséget nyújt a jogi reformhoz, valamint a közigazgatási és infrastrukturális fejlesztésekhez.

III.5.3. Kína

Kína az Unió második legfontosabb kereskedelmi partnerének minősül, míg fordítva Kínának az Unió az első számú kereskedelmi partnere. Az Unió és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatok jogi alapjául az 1985-ben aláírt EGK-Kína kereskedelmi és gazdasági

⁴² Horváth Zoltán: i.m., 525. o.

megállapodás szolgál.

Az Unió és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatokat a külföldi befektetések könnyítése Kínában és az Unió Kínával szemben alkalmazott kvóta és vámpolitikája körüli vita és különböző szakpolitikai kérdések határozzák meg. Az Unió anyagilag is támogatja a kínai gazdasági reformokat (2002-2006 között 250 millió euró).

A jelenlegi Kína-politika uniós alapját a 2003-ban megjelent „ígéretes partnerség: közös érdekek és kihívások az EU és Kína kapcsolatában” dokumentum képezi.

III.5.4. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Társulásának (ASEAN) országai

Az Unió és az ASEAN-országok közötti gazdasági együttműködés az 1980-ban kötött együttműködési megállapodáson alapszik, amely alapján két évente rendezett csúcstalálkozókon folytatnak gazdasági és politikai, kulturális dialógust.⁴³

III.5.5. Japán

Az Unió és Japán 1991-ben fogadott el egy közös nyilatkozatot, majd 2001-ben közöttük egy 10 évre szóló cselekvési terv lépett életbe. Erős az együttműködés a politikai és kulturális téren is. Az Unió és Japán között szakpolitikai egyezmények sora is született. Jelenleg is folyamatban van az Unió és Japán közötti szabadkereskedelmi egyezmény tárgyalása.⁴⁴

IV. Az „Európa 2020 stratégia” külgazdasági célkitűzései

A 2010-ben elfogadott „Európa 2020 stratégia” a 2011-2020 közötti időszakra vonatkozóan az intelligens, fenntartható, intenzív növekedést célozza meg. Megfogalmazásra kerül benne, hogy az Uniónak a külső gazdaságpolitika teljes eszköztárát mozgósítania kell annak érdekében, hogy a nyitottság és a méltányosság elvei alapján működő világpiacokon való uniós részvétel révén elősegítse az európai növekedést. Ez amellet, hogy több belső uniós szakpolitika (energia, közlekedés, mezőgazdaság, K+F stb.) külső aspektusát is érinti, elsősorban a kereskedelempolitikára és a nemzetközi makro-ökonómiai politikai koordinációra vonatkozik.

A stratégia részét képező, „Kereskedelem, növekedés és globális ügyek - A

⁴³ Horváth Zoltán: i.m., 527. o.

⁴⁴ Horváth Zoltán: i.m., 527. o.

kereskedelempolitika, mint az Európa 2020 stratégia kulcseleme” c., 2010-ben elfogadott bizottsági közlemény⁴⁵ a gazdasági növekedést és a munkahelyteremtést tűzte ki célul. A Bizottság a kereskedelempolitika segítségével kíván kilábalni a jelenlegi gazdasági válságból, és meg kívánja teremteni a kereskedelem előnyeinek a felhasználásával azt a gazdasági környezetet, amelynek előnyeit az Unió polgárai is élvezhetik. A dokumentum az alábbi főbb megállapításokat és célkitűzéseket tartalmazza az Unió külgazdasági kapcsolatairól:

- Európának meg kell ragadnia a nyitottabb kereskedelemben és befektetésben rejlő háromszoros előnyökét: a nagyobb növekedést, a több munkahelyet és az alacsonyabb fogyasztói árakat. A kereskedelem nyitásával összefüggő előnyök az alábbiak:
 - o **Gazdasági növekedés:** a folyamatban lévő valamennyi tárgyalás lezárása (dohai forduló és kétoldalú megállapodások) és a stratégiai partnerekkel ápoltságban bekövetkező további, jelentős előrelépések révén 2020-ra az Unió GDP-je több mint 1 %-kal haladhatja meg azt az értéket, amelyet egyébként elérne.
 - o **Fogyasztói előnyök:** az átlagos európai fogyasztó számára a szélesebb áruválasztékból és a szolgáltatások szélesebb skálájából származó előnyök éves szinten 600 EUR körüli összeget tesznek ki, az alacsonyabb árak jelentette előnyök mellett.

Foglalkoztatási hatások: az Uniónak a világgazdaságba való, a fokozottabb kereskedelem révén megvalósuló integrációja több és jobban fizetett munkahelyet eredményez. Európában több mint 36 millió munkahely függ közvetlenül vagy közvetve attól, hogy milyen mértékben vagyunk képesek kereskedni a világ többi részével. (Az Unióban több mint 4,6 millióan dolgoznak olyan cégeknél, ahol a tulajdonosi többség japán vagy amerikai.)

- Az ipari és mezőgazdasági termékek vámtarifáinak csökkentése továbbra is fontos, de az igazi kihívást más jelenti. A szolgáltatások és befektetések piacra jutása, a közbeszerzés megnyitása, a szellemi tulajdon-jogok védelmére vonatkozó eredményesebb megállapodások, valamint e jogok védelmének megfelelőbb érvényesítése, korlátozásoktól mentes nyersanyag- és energiaellátás és nem utolsósorban pedig a szabályozási akadályok – többek között a nemzetközi szabványok ösztönzésén keresztül – megszüntetése eredményezne igazi előrelépést. A

⁴⁵ COM(2010) 612 végleges, 2010.11.9.

kereskedelmen keresztül a világgazdaság „zöldebbé tételéhez” is hozzá kellene járulnia az Uniónak.

- Az Uniónak nagy energiát kell fordítani a szabadkereskedelmi megállapodások megvalósítására. Ha jóváhagyják valamennyi szabadkereskedelmi megállapodást, amelyekkel kapcsolatban jelenleg tárgyalások folynak vagy amelyek mérlegelés alatt állnak, az EU és a WTO-tagok nagy többsége között preferenciális kereskedelmi megállapodások lesznek hatályban. Ezek ugyanakkor együttesen az Unió külkereskedelmének csak felét teszik ki. Ezért fontos, hogy az Unió elmélyítse kereskedelmi és befektetési kapcsolatait a világ más nagy gazdaságaival, pl. az Egyesült Államokkal, Kínával, Japánnal és Oroszországgal. Az Egyesült Államokkal és Japánnal a legfőbb célkitűzés a nem vámjellegű kereskedelmi és befektetési akadályok kérdésének megoldása, elsősorban szabályozási együttműködéssel.
- Az Uniónak határozottabban kell fellépnie a világban, vezető szerepet vállalva a G-20 keretében a jövőbeli gazdasági világrend kialakításában.
- Az Uniónak segítséget kell nyújtania az európai vállalkozásoknak a nemzetközi piacra jutásban a nyitott uniós piacok (pl. közbeszerzés) és a kereskedelmi partnerek zártabb piacai közötti egyensúlyt helyreállító mechanizmus révén.
- Az Uniónak meg kell indítania a tárgyalásokat az egyes fő kereskedelmi partnerekkel a befektetésekre vonatkozó átfogó rendelkezésekről.

Felhasznált irodalom és jogszabályok jegyzéke

Szakirodalom:

Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, HVG-ORAC Kiadó, 2011.

Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Bevezetés az Európai Unió politikáiba, COMPLEX, Budapest, 2009.

Király Miklós (szerk.): Az Európai Közösség kereskedelmi joga, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.

Osztovits András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 3., Complex Kiadó, Budapest, 2011.

Vincze Mária: Európa gazdaságtana - Az európai gazdasági integráció elméleti és gyakorlati kérdései, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2008.

Európai uniós jogi aktusok és dokumentumok:

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (konszolidált változat 2012, HL C 326., 2012.10.26.)

Az Európai Közösségben tagsággal nem rendelkező országokból érkező dömpingelt behozatallal szembeni védelemről szóló, 2009. november 30-i 1225/2009/EK tanácsi rendelet (HL L 343., 2009.12.22., 51. o.)

Az Európai Közösségben tagsággal nem rendelkező országokból érkező támogatott behozatallal szembeni védelemről szóló, 2009. június 11-i 597/2009/EK tanácsi rendelet (kodifikált változat), (HL L 188., 2009.7.18., 93. o.)

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Kereskedelem, növekedés és globális ügyek - A kereskedelempolitika, mint az Európa 2020 stratégia kulcseleme, COM(2010) 612 végleges, 2010.11.9.

Internetes források:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/European_population_compared_with_world_population (letöltve: 2013. 08.05-én)

http://europa.eu/pol/comm/index_hu.htm (letöltve: 2013.08.05-én)

http://www.eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm (letöltve: 2013.08.10-én)

http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r12101_hu.htm (letöltve: 2013. augusztus 12-én)